

دستورالعمل مراحل اجرایی فرآیند آموزش و ترویج تغذیه سالم در جامعه زنان روستایی و عشایری

همکاری مشترک دفتر بهبود تغذیه جامعه، وزارت بهداشت، درمان
و آموزش پزشکی و دفتر توسعه فعالیت های کشاورزی زنان
روستایی و عشایری، سازمان تحقیقات آموزش کشاورزی وزارت
جهاد کشاورزی

مرداد ماه ۱۳۹۷

مقدمه :

در راستای تحقق هدف شماره ۲ از اهداف هفده گانه توسعه پایدار: «پایان دادن به گرسنگی، دستیابی به امنیت غذایی و تغذیه بهتر و ترویج کشاورزی پایدار» و همچنین مصوبات شورای عالی سلامت و امنیت غذایی، برنامه بهبود تغذیه با هدف اصلاح الگوی غذایی خانوارهای روستایی و عشایری با محوریت زنان در کشور اجرا می شود. این برنامه با همکاری مشترک وزارت بهداشت، درمان و آموزش پزشکی و وزارت جهاد کشاورزی و استفاده از پتانسیل های طرفین پیگیری می شود که با توجه به سوابق ارزنده همکاری های قبلی این دو بخش و براساس امضای تفاهم نامه همکاری مابین معاون بهداشت وزارت بهداشت ، درمان و آموزش پزشکی و رئیس سازمان تحقیقات ، ترویج و آموزش کشاورزی وزارت جهاد کشاورزی در برنامه «تامین امنیت غذایی ای با جامعه زنان روستایی و عشایری توانمند» با محوریت آموزش و فرهنگ سازی در راستای بهبود تغذیه گروه هدف، ترویج ایجاد باغچه های خانگی و با تاکید بر تولید محصول سالم، حفاظت از منابع پایه و تسهیل دسترسی به ریزمغذی های ضروری در یک تغذیه سالم، می توان به نتایج مورد نظر دست یافت .

ضرورت اجرای برنامه :

افزایش شیوع بیماری های غیر واگیر در مناطق شهری و روستایی کشور بدلیل مصرف زیاد قند، نمک و چربی، غذاهای چرب و سرخ شده، مصرف بی رویه فست فودها، مصرف کم سبزی و میوه و دریافت ناکافی فیبر غذایی و همچنین دستیابی به هدف بهبود تغذیه و امنیت غذایی و ترویج کشاورزی پایدار مستلزم آن است که برنامه بهبود تغذیه با هدف اصلاح الگوی غذایی خانوارهای کشور اجرا شود. با توجه به اینکه در این تفاهم نامه گروه هدف زنان روستایی و عشایری می باشند، اصلاح الگوی غذایی خانوارهای روستایی در درجه اول اهمیت قرار دارد.

اهداف کلی:

- تحقق هدف شماره ۲ از اهداف هفده گانه توسعه پایدار: «پایان دادن به گرسنگی، دستیابی به امنیت غذایی و تغذیه بهتر و ترویج کشاورزی پایدار»
- ترویج فرهنگ تغذیه سالم در بین زنان روستایی و عشایری
- ترویج تولید در باغچه های خانگی با موضوع سبزی و صیفی و تولید مرغ و تخم مرغ خانگی در بین زنان روستایی و عشایری
- ارائه مشاوره های لازم در جهت ترویج الگوی غذایی سالم ، بهبود وضعیت تغذیه زنان و خانوارهای روستایی ، تولید محصول سالم و ایجاد باغچه های خانگی

فعالیت ها:

۱. آموزش ۶۰ نفر از رابطین بهداشت/ بهورزان ، زنان تسهیل گر روستایی و زنان عضو سازمان های مردم نهاد فعال در روستا و کارشناسان زنان روستایی جهاد کشاورزی استان ها، به عنوان مربیان آموزشی (TOT) در ۳۲ استان مجموعاً ۱۹۲۰ نفر
۲. برگزاری حداقل ۲ نشست هماهنگی و کارگاه آموزشی مشترک در سطح استانها به منظور شروع اقدامات در فاز اجرایی و جمع بندی اقدامات در ابتدا و انتهای دوره کوتاه مدت اجرایی (حدود ۴ ماهه) ، به نحوی که در پایان سال ۱۳۹۷ امکان تنظیم گزارش پیشرفت فراهم گردد.
۳. برگزاری جلسات آموزشی مشترک در خصوص اصول تغذیه سالم و آموزش و ترویج تولید محصول سالم برای ۳۸۴۰۰ نفر از زنان روستایی و عشایری (بیست نفر زنان روستایی و عشایر به ازای هر تسهیلگر و رابط آموزش دیده)
۴. ایجاد ۱۰ مورد باغچه های خانگی در هر استان مجموعاً ۳۲۰ منطبق بر زیرساخت ها و امکانات موجود (ایجاد و انتخاب باغچه ها - تعداد باغچه ها و سطح هر یک بر اساس امکانات و بررسی های کارشناسی جهاد کشاورزی در هر استان مشخص می شود).

جامعه هدف:

- کارشناسان صف در جهاد کشاورزی و کارشناسان تغذیه ستاد شهرستان ، بهورزان و رابطین داوطلب بهداشت، کارشناسان پهنه، زنان تسهیل گر توسعه روستایی و عشایری ، زنان روستایی و عشایری

محل تامین اعتبار :

- تامین اعتبار از محل طرح ها و برنامه های وزارت بهداشت و وزارت جهاد کشاورزی به طور مشترک تامین خواهد شد) آموزش اصول تغذیه توسط بخش بهداشت و باغچه های خانگی توسط بخش جهاد کشاورزی بر حسب جداول تنظیمی مرکز به تفکیک اعلام خواهد شد).

مراحل اجرایی :

کارگاههای آموزشی به منظور تربیت مربی (TOT) آموزش تغذیه و ترویج باغچه های خانگی سبزی و صیفی ، برای زنان فعال و داوطلب در جامعه روستایی و عشایری با همکاری واحد بهبود تغذیه جامعه در معاونت بهداشتی دانشگاه علوم پزشکی و مدیریت هماهنگی ترویج کشاورزی استان اجرا می شود . در این برنامه براساس مدل جامع سیستماتیک آموزش و ارتقاء سلامت- (SHEP) ، فرایند اجرایی به شرح زیر در نظر گرفته شده است :

۱- تشکیل کارگروه ستادی متشکل از مدیرکل و کارشناسان دفتر توسعه فعالیت های کشاورزی زنان روستایی وزارت جهاد کشاورزی و مدیرکل و کارشناسان دفتر بهبود تغذیه جامعه وزارت بهداشت ، درمان و آموزش پزشکی ،وظایف این کارگروه عبارتند از:

- سیاستگذاری و برنامه ریزی
- تدوین دستورالعمل اجرایی
- طراحی برنامه های آموزشی
- تهیه و تدوین بسته های آموزشی
- برگزاری کارگاه های آموزشی در سطح ملی
- نظارت و ارزیابی
- مستند سازی فعالیت ها

۲- تشکیل کار گروه استانی متشکل از معاون آموزش سازمان جهاد کشاورزی، مدیر هماهنگی ترویج ،کارشناس مسئول زنان روستایی،نماینده حفظ نباتات ، معاون بهداشت، مدیرگروه بهبود تغذیه جامعه معاونت بهداشتی دانشگاه و مسئول آموزشگاه بهورزی یا مسئول بهورزی، نماینده محیط زیست و امنیت غذایی جهاد کشاورزی(حسب مورد و تشخیص و تایید کمیته دعوت از بخش های تاثیر گذار در جلسات بلامانع است)

وظایف این کارگروه عبارتند از:

- برگزاری جلسات هماهنگی استانی
- برنامه ریزی اجرای برنامه در استان
- برگزاری کارگاه (توجیهی- آموزشی) استانی، آموزش تغذیه و ترویج باغچه های خانگی سبزی و صیفی برای کارشناسان زنان روستایی(شهرستان و پهنه ها) و کارشناسان تغذیه دانشگاه های علوم پزشکی در سطح شهرستان-
- برگزاری کارگاه آموزشی تغذیه و کارگاه آموزشی ترویج باغچه های خانگی سبزی و صیفی (TOT) برای تسهیلمان و بهورزان/ رابطین بهداشت (در مجموع برای ۶۰ نفر) - تکمیل فرم شماره ۱ به پیوست
- برنامه ریزی آموزش تغذیه برای زنان روستایی و عشایری توسط تسهیلمان / رابطین بهداشت / بهورزان (هر تسهیلمان/ بهورز ۴۰ نفر از زنان روستایی را آموزش می دهد)
- برنامه ریزی آموزش و ایجاد باغچه های خانگی سبزی و صیفی برای زنان روستایی و عشایری توسط تسهیلمان و رابطین بهداشت/ بهورزان (در مجموع در هر استان با توجه به امکانات و شرایط موجود تا ۱۰ مورد باغچه ایجاد شود)

- نظارت مستمر بر فعالیت ها توسط کارشناسان زنان روستایی و کارشناسان تغذیه دانشگاه های علوم پزشکی
- مستند سازی فعالیت ها و ارسال گزارش به ستاد توسط کارشناسان زنان روستایی و کارشناسان تغذیه دانشگاه های علوم پزشکی
- ۳- تشکیل کارگروه شهرستان متشکل از مدیر جهاد کشاورزی شهرستان ، رئیس اداره ترویج، رئیس مراکز جهاد کشاورزی دهستان، کارشناس امور زنان روستایی و کارشناس پهنه ، رئیس مرکز بهداشت شهرستان، کارشناس مسئول تغذیه ستاد شهرستان ، رئیس شبکه شهرستان، مسئول بهورزی و ....
وظایف این کارگروه عبارت است از :
- برگزاری جلسات کارگروه
- اجرای برنامه آموزش تغذیه و تولید محصول سالم برای زنان روستایی و عشایری توسط تسهیلمان/ رابطین بهداشت / بهورزان (هر تسهیلمگر/ بهورز ۴۰ نفر از زنان روستایی و عشایری را آموزش می دهد) و ثبت گزارش در قالب فرم شماره ۲ و ۳ که پیوست می باشد.
- آموزش و ایجاد باغچه های خانگی سبزی و صیفی برای زنان روستایی توسط تسهیل گران / رابطین بهداشت/ بهورزان (در مجموع در هر استان با توجه به امکانات و شرایط موجود تا ۱۰ مورد باغچه ایجاد شود) و ثبت گزارش در قالب فرم شماره ۳ (به پیوست می باشد).
- مستند سازی فعالیت ها (تهیه فیلم و عکس) و ارسال گزارش به استان در فواصل زمانی معین

توضیحات :

- همکاری و حضور فعال کارشناسان زنان روستایی و کارشناسان تغذیه دانشگاه علوم پزشکی ضروری است.
- شرایط اعطای گواهی مربی گری به تسهیل گران/ بهورزان/ رابطین بهداشت ، منوط به برگزاری کلاس آموزشی توسط ایشان در جامعه روستایی برای حداقل ۱۵ نفر از زنان روستایی تحت پوشش می باشد. در گزارش کلاس حتما به کد ملی افراد آموزش دیده اشاره شود (در قالب فرم تکمیل شود) گواهینامه ها به صورت استاندارد و با دو امضا در مرکز شهرستان صادر می شود.
- وسایل کمک آموزشی توسط دانشگاه علوم پزشکی تهیه و در اختیار آموزش گران (تسهیل گران روستایی و بهورزان) قرار گیرد(لیست وسایل مورد اشاره توسط مرکز اعلام خواهد شد).
- معرفی مدرس دوره های (TOT) بهبود تغذیه توسط دانشگاه علوم پزشکی انجام می شود.
- معرفی مدرس دوره های (TOT) ایجاد باغچه های خانگی توسط مدیریت هماهنگی ترویج انجام می شود.

- معرفی تسهیلاتگران و اطلاع رسانی برای شرکت در دوره های (TOT) توسط مدیریت هماهنگی ترویج کشاورزی استان انجام می شود.
- معرفی بهورزان/ابطین بهداشت و اطلاع رسانی برای شرکت در دوره های (TOT) توسط واحد بهبود تغذیه جامعه در معاونت بهداشتی دانشگاه های علوم پزشکی استان انجام می شود.
- پذیرایی کارگاه های آموزشی که در محل ساختمان های دانشگاه برگزار می گردد، به عهده دانشگاه علوم پزشکی است.
- تاکید به مستند سازی توسط دانشگاه علوم پزشکی استان و مدیریت هماهنگی ترویج (اعم از فیلم، عکس، صورت جلسات و گزارش آموزش های انجام شده تا سطح دوره های (TOT)
- مکان برگزاری کارگاه های آموزشی با توافق طرفین انتخاب می شود.
- نظارت و ارزشیابی بر اجرای فعالیت ها بصورت تیمی و توسط کارشناسان ستاد استان و شهرستان انجام می شود.

برنامه اجرایی بهبود تغذیه زنان روستایی و عشایری:

بند	عنوان فعالیت	مسئول اجرا	تاریخ اجرا
۱	تدوین دستورالعمل اجرایی برنامه و ابلاغ به استانها	دفتر توسعه فعالیتهای کشاورزی زنان روستایی و عشایری و دفتر بهبود تغذیه جامعه وزارت بهداشت	
۲	تهیه و تدوین بسته آموزشی	دفتر توسعه فعالیتهای کشاورزی زنان روستایی و عشایری و دفتر بهبود تغذیه جامعه وزارت بهداشت	
۳	برگزاری کارگاه آموزشی توجیهی برای کارشناس مسئول استانها	دفتر توسعه فعالیتهای کشاورزی زنان روستایی و عشایری و دفتر بهبود تغذیه جامعه وزارت بهداشت	
۴	شناسایی و انتخاب و معرفی مدرسین استانی برای دوره های آموزشی آشنایی با اصول تغذیه و اعطای گواهی پایان دوره	دفتر بهبود تغذیه جامعه وزارت بهداشت	
۵	شناسایی و انتخاب و معرفی مدرسین استانی برای دوره های آموزشی تولید محصول سالم و اعطای گواهی پایان دوره	دفتر توسعه فعالیتهای کشاورزی زنان روستایی و عشایری	
۶	مشاوره جهت ایجاد باغچه های خانگی	دفتر توسعه فعالیتهای کشاورزی زنان روستایی و عشایری	
۷	نظارت و ارزیابی دوره های آموزشی برگزار شده	دفتر توسعه فعالیتهای کشاورزی زنان روستایی و عشایری و دفتر بهبود تغذیه جامعه وزارت بهداشت	
۸	تهیه گزارشات دوره ای	دفتر توسعه فعالیتهای کشاورزی زنان روستایی و عشایری و دفتر بهبود تغذیه جامعه وزارت بهداشت	
۹	مستند سازی اجرای برنامه	ادارات کل ترویج استانها، دفتر توسعه فعالیتهای کشاورزی زنان روستایی و عشایری استان و دانشگاههای علوم پزشکی استانها و دفتر بهبود تغذیه جامعه وزارت بهداشت	

چارت اجرایی

برگزاری جلسه کارگروه ستادی (تصمیم گیری) بین
نمایندگان دفتر توسعه فعالیت های کشاورزی زنان روستایی
و نمایندگان دفتر بهبود تغذیه جامعه وزارت بهداشت، درمان
و آموزش پزشکی (طراحی دستورالعمل اجرایی، برنامه
آموزشی و پکیج آموزشی و ...)

برگزاری کارگاه (توجیهی - آموزشی) ملی با حضور کارشناسان استانی دفتر توسعه فعالیت های کشاورزی زنان
روستایی و مدیر گروه های بهبود تغذیه جامعه معاونت های بهداشتی دانشگاه های علوم پزشکی کشور

برگزاری جلسه هماهنگی استانی (توجیهی) بین نمایندگان جهاد کشاورزی استان با نمایندگان دانشگاه علوم پزشکی (برنامه ریزی
عملیاتی آموزش - تعیین مدرس از سوی دانشگاه علوم پزشکی و...)

برگزاری کارگاه (توجیهی - آموزشی) استانی، کارشناسان زنان روستایی استانی (شهرستان
و پهنه) و کارشناسان تغذیه استان دانشگاه های علوم پزشکی

برگزاری کارگاه (توجیهی - آموزشی) شهرستانی، کارشناسان زنان روستایی در سطح
شهرستان (شهرستان و پهنه) و کارشناسان تغذیه ستاد شهرستان و مراکز جامع سلامت
دانشگاه های علوم پزشکی

آموزش TOT تسهیلگران و بهورزان، رابطین بهداشت (دو مورد با موضوعات: بهبود
تغذیه و ایجاد باغچه های خانگی)

آموزش تغذیه سالم - آموزش تولید محصول سالم - ایجاد باغچه های خانگی برای زنان
روستایی، توسط مربی متخصص / تسهیلگران / بهورزان، رابطین بهداشت و ثبت اقدامات
انجام شده در قالب فرم های گزارش دوره آموزشی

ارسال گزارش اقدامات انجام شده و آمار نهایی (در قالب
اکسل) توسط مدیریت هماهنگی ترویج استان و
دانشگاه های علوم پزشکی

برنامه بهبود تغذیه تفاهم نامه همکاری با وزارت بهداشت در سال ۱۳۹۷

ردیف	نام استان	بهبود تغذیه						
		فراگیران روستایی			آموزش (TOT) بهبود تغذیه و ایجاد باغچه			
		تعداد	هزینه	هزینه کل	تعداد	هزینه	روز	تعداد
کل هزینه ها	مشاوره پایش	کل	کل	کل	کل	کل	کل	
1	آذربایجان شرقی							
2	آذربایجان غربی							
3	اردبیل							
4	اصفهان							
5	البرز							
6	ایلام							
7	بوشهر							
8	تهران							
9	جیرفت و کهنوج							
10	چهارمحال							
11	خراسان جنوبی							
12	خراسان رضوی							
13	خراسان شمالی							
14	خوزستان							
15	زنجان							
16	سمنان							
17	سیستان و							
18	فارس							
19	قزوین							
20	قم							
21	کردستان							
22	کرمان							
23	کرمانشاه							
24	کهگیلویه و بویر							
25	گلستان							
26	گیلان							
27	لرستان							
28	مازندران							
29	مرکزی							
30	هرمزگان							
31	همدان							
32	یزد							
	جمع							

برنامه بهبود تغذیه تفاهم نامه همکاری با وزارت بهداشت در سال ۱۳۹۸

تولید محصول سالم و ایجاد سبزی کاری												نام استان	ردیف
کل هزینه	مشاوره و ایجاد				فراگیران روستایی			آموزش (TOT) تولید محصول سالم و ایجاد باغچه های خانگی					
	هزینه مشاوره	هزینه ایجاد	هزینه واحد (ریال)	تعداد (مورد)	هزینه کل	هزینه واحد (ریال)	تعداد (نفرروز)	هزینه کل	هزینه واحد (ریال)	روز	تعداد (نفر روز)		
												آذر بایجانشرقی	1
												آذربایجانغربی	2
												اردبیل	3
												اصفهان	4
												البرز	5
												ایلام	6
												بوشهر	7
												تهران	8
												جیرفت و کهنوج	9
												چهارمحال و بختیاری	10
												خراسان جنوبی	11
												خراسان رضوی	12
												خراسان شمالی	13
												خوزستان	14
												زنجان	15
												سمنان	16
												سیستان و بلوچستان	17
												فارس	18
												قزوین	19
												قم	20
												کردستان	21
												کرمان	22
												کرمانشاه	23
												کهگیلویه و بویر	24
												گلستان	25
												گیلان	26
												لرستان	27
												مازندران	28
												مرکزی	29
												هرمزگان	30
												همدان	31
												یزد	32

پیوست فرم های گزارش

فرم شماره ۱ (جدول اطلاعات دوره های آموزشی TOT - آموزش بهبود تغذیه و آموزش ایجاد باغچه های خانگی - برای کارشناسان / تسهیلاتگران و رابطین بهداشت)

عنوان دوره : ☐ TOT- آموزش ایجاد باغچه های خانگی ☐ TOT- آموزش بهبود تغذیه							
نام مدرس:		مکان برگزاری:		شهرستان :		استان:	
شهرستان / روستا	شماره تماس	شغل	تسهیلاتگر/رابط بهداشت	میزان تحصیلات	کدملی	نام و نام خانوادگی	ردیف

فرم شماره ۲ (جدول اطلاعات دوره آموزشی بهبود تغذیه - برای زنان روستایی، توسط تسهیلگر/رابط بهداشت)

عنوان دوره :						
- آموزش بهبود تغذیه						
نام مدرس (تسهیلگر / رابط بهداشت):		مکان برگزاری:	روستا :	شهرستان :	استان:	تاریخ برگزاری :
شهرستان / روستا	شماره تماس	شغل	میزان تحصیلات	کدملی	نام و نام خانوادگی	ردیف

فرم شماره ۳ (جدول اطلاعات آموزش ایجاد باغچه های خانگی - برای زنان روستایی، توسط مربی / تسهیلگر/رابط بهداشت)

عنوان دوره :						
- آموزش ایجاد باغچه های خانگی						
تاریخ برگزاری :		استان:		شهرستان :		روستا :
نام مدرس(تسهیلگر/رابط بهداشت):		مکان برگزاری:		نام مدرس(تسهیلگر/رابط بهداشت):		نام مدرس(تسهیلگر/رابط بهداشت):
ردیف	نام و نام خانوادگی	کدملی	میزان تحصیلات	شغل	شماره تماس	شهرستان / روستا